

PRED NOVIMI ZARJAMI.

Ivan Dornik.

Stražnik, ki je stal štiri korake od mene pod kostanji, je prišel proti meni z rokami na hrbtu, počasi, premišljeno in je strogo ukazal:

»Prosim, gospod, odstranite se!«

Pogledal sem ga zelo začudeno. Kar naenkrat me je vzdramil iz omočične zamišljenosti. Saj sem stal čisto mirno in sam pod kostanjem, najmanj štirideset korakov od drugih ljudi. Pogledal sem ga torej zelo začudeno in sem lovil besede, ki so mi vse daleč ušle.

»Gospod,« sem dejal, »ali sem kaj storil?« —

»Prosim, da se takoj odstranite!« je še enkrat suho pribil.

Ni mi bilo do besed — kdo bi govoril v takem času! Obrnil sem se in sem šel nekaj korakov proč. Tam sem zopet obstal in uprl pogled v množico, v to hrumečo in puntajočo se množico, ki se je prelivala sem in tja po ulicah, kričala, tulila, sikala in razbijala — —

»Gospod, v imenu postave, odstranite se od tod!«

Zopet je stal pred menoj. S tem svojim suhim, zapovedljivim glasom, malo razburjenim, je presekala harmonijo bolečin v moji duši. Ali je bral, kaj je vihralo v meni? Ali se je bal mojega koščenega obraza, ali je videl, kako se je vsa moja notranjost dvigala in me potiskala v to množico, v to zmešnjavo? In ali je spoznal, da sem pravzaprav tudi jaz eden teh, ki kriče, dasiravno sem stal daleč od njih, tih in nem? —

Zdi se mi, da sem nekaj zagodrnjal; toda še sam nisem vedel, kaj sem hotel reči. Svojih besed nisem razumel, saj besed niti v meni bilo ni tisti hip. Pogledal sem ga v oči, se obrnil in šel.

In šel sem v velikem ovinku naravnost v sredo množice — —

Kadar si poskusil priti se v sredo, je butil val ob tebe in te vrgel nazaj. Okrog in okrog sebe si videl rjoveče obraze, polne srda, polne neizmerne razbesnelosti in sovraštva. Izmučene ženske so kričale, da te je spreletavalo po vsem životu; otroci, blede in raztrgani, so žvižgali, kričali, nosili v klobukih črepinje razbitih oken in vpili:

»Izvolite črepinj, prosim?!«

Okajeni, začrneli možje so grozeče dvigali pesti, trde pesti, težke kakor kladiva, in so pribijali z njimi po zraku kakor s kladivi. Kje je krilo mesto toliko gorja in uboštva?! Odkod se je nasulo vse to? Ulice so bile popolnoma zamašene, noben voz ni mogel skozi, še človek ne. In še vedno so se vlivali ljudje v mesto od vseh strani,

iz cele okolice: vse tovarne so odprle svoja žrela in jih izbljuvale v mesto.

Vsak hip je zaropotalo kje, se sesulo, zažvenketalo v tisoč koscih na tla; kamenje je žvižgalo čez glavo in se zagriževalo v okna. Stražniki so stali v gručah, posegali v množico, toda val jih je odbijal. Ljudje so se jim krohotali, pljuvali vanje. Kadar je kateri zgrabil žensko, je nastal vrišč, obroč se je sklenil okrog njega, da so mu omahnile roke, in osramočen je odšel. Kadar je kje zaropotalo, se je gruča stražnikov pognala tja, črni valovi so se zlili za njimi in takoj je zažvenketalo na treh drugih krajih.

Hodil si po razmazanih tortah, ki so jih pometali iz sladčičaren, po razbitem steklu, po črepinjah, po raztrganem blagu — —

Stal sem v sredi kakor zvezan, se zibal sem in tja, kakor so se zibali ti temni valovi, trepetal in čutil, kako se mi zlivajo vse besede v eno samo, v eno samo, grenko, pregrenko — ki ni mogla do duška. Tuljenje po kruhu mi je stiskalo možgane, da so ječali, te pribijajoče pesti so mi suvale naravnost v srce, tista beseda pa je postajala grenkejša, grenkejša — —

Ko se je zmračilo, se je vsa ta neizmerna množica naenkrat stisnila, se nato pognala in razširila na vse strani — okna so zažvenketala, zarjulo je, se razklalo vse v silen krik in val je zadivjal, pobijajoč na vse strani, bruhajoč iz sebe kletev, sovraštvo, psovke. Kakor dež je sikalo kamenje mimo glav — in tedaj je vstal pred menoj velikanski mož, mrk in silen, dvignil roke in zavpil — — Ob njegovem kriku se je utrgala v meni tista pregrenka beseda — — —

Osem rok je seglo po naju, naju potlačilo in vleklo iz množice siloma, surovo — in šel sem voljno brez zavesti.

* * *

Sedela sva na leseni klopi tesne izbice na stražnici, zaprta, z rokami uprtimi ob kolena, z obrazi skritimi v dlani. Bilo je tiho okrog naju, tako da sva čula dihanje drug drugega. Čutil sem, kako je včasi vzdihnil veliki mož poleg mene, kako je skrčil roke, da so pokale kosti.

»Ali ste Vi delavec — iz tovarne?« je vprašal.

»Ne.«

»Kaj pa?«

»Študent.«

»Pa ste šli z nami? Zakaj?« —

»Ker sem eden izmed vas.«

»Da bi vsi spoznali to!« Njegov glas se je razjasnil in je bil poln milobe.

»Zakaj pa so Vas prijeli?«

»Ne vem!« sem odvrnil. »Pobijal nisem, ropal tudi ne, le zakričal sem takrat, ko ste vstali pred menoj Vi, in ponovil besede, ki ste jih zavpili Vi — kajti dolgo so me pekle v duši. Nato so me prijeli.«

»Vidite, tako je! Tudi jaz nisem razbijal, nobene stvari se nisem dotaknil, še izpregovoril nisem prej ves čas ničesar, vse se mi je gabilo, vsi ljudje — ta drhal, ki je tulila po kruhu — — Držal sem svoja dva otroka za roko, v meni pa je vrelo. Vrelo je in ni moglo na dan. Ali ste videli te razbesnele tisoče — to moč, to moč? Pa kje je bila ta moč? V pobijanju oken, v plenjenju trgovin, v izbruhu kletvin in psovk in se stekla vsa v eno samo majhno besedo: Kruha! Ne, v meni je kipelo vse drugo! Meni je bila ta beseda premajhna! Za jutri jim obljubijo moke, izza zavarovanih oken jim jo obljubijo — pa je vse dobro. Kako je to žalostno! In oni gori vedo to, zato se smehljajo — ljudje pa so slepi, brez oči! Kruha! Ta beseda me je tako tepla po ušesih, da je vzkipelo v meni — vzravnal sem se, hotel sem se dvigniti nad vse te tisoče in sem zatulil:

»Vojski konec!« — In to je bilo dosti, preveč. Skočili so name in so me prijeli. — Tistih, ki so razbijali in plenili, niso prijeli, samo za ruto so pograbili kakšno žensko, moških se niso upali — mene pa so samo zaradi te same besede: kajti ta je nevarna, ta! Oh!« —

»In sedaj sem premislil vse, natančno sem premislil,« je nadaljeval zamišljeno in zamolklo, »in sem spoznal, da je to le igra z nami, samo igra. Nas so poslali na ulico, razbijat in kričat, prave besede pa nam niso povedali — — Svojo moč so hoteli pokazati, ne naše! Samo igra je to, samo igra, rečem Vam!« —

Da, to je bila igra. Sedaj mi je bilo jasno, zakaj se me je bal stražnik: videl je lopovski, zlobni nasmeh na mojem obrazu, videl je, da mi je premalo to kričanje in razbijanje, da tli v meni vse drugačen ogenj, da čakajo drugačne besede v mojem srcu — —

Tiho sva sedela drug poleg drugega in dolgo molčala. Nato je pretrgal molk veliki mož:

»Ali se Vam ne zdi, da smo pred novimi zarjami? Vendar jih še zakriva tema, črna, kakor tale pred najinimi očmi. Kakšne so, kaj pravite? — Ali rdeče nove krvi — ali so vse rožne in lepe? — Kaj pravite?« —

Vstal je, čutil sem, kako se je, velik, visoko vzravnal poleg mene, kako so silno počili sklepi — kako je omahnil nato in se sesedel. In potem sva nemo sedela, s komolci uprtimi na kolena, z obrazi skritimi v dlani — —

»Dva otroka sem imel s seboj,« je izpregovoril kakor sam zase, »ko so me zgrabili, sem jih izgubil. Ali so ju pohodili, ali kje sta nocoj to noč? — — Bog se usmili!« — —